

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА

ЛИСЕНКО А. О.

УДК 338.512

Лисенко А. О. Формування концепції управління витратами підприємств дорожнього господарства

Статтю присвячено питанням формування основних теоретичних положень концепції управління витратами підприємств дорожнього господарства, що базується на загальних методологічних засадах теорії управління. У межах розробленої концепції розкрито зв'язок між суб'єктом та об'єктом управління витратами, зазначено науково-методичний інструментарій, а також виділено етапи її реалізації, виражені у розробці трьох окремих моделей.

Ключові слова: управління витратами, підприємства дорожнього господарства, теорія управління.

Рис.: 1. **Бібл.:** 9.

Лисенко Аліна Олександрівна – асистент, кафедра економіки підприємства, Харківський національний автомобільно-дорожній університет (вул. Петровського, 25, Харків, 61002, Україна)

E-mail: alina77775@ukr.net

УДК 338.512

Лысенко А. А. Формирование концепции управления издержками предприятий дорожного хозяйства

Статья посвящена вопросам формирования основных теоретических положений концепции управления издержками предприятий дорожного хозяйства, которая базируется на общей методологии теории управления. В пределах разработанной концепции раскрыта связь между субъектом и объектом управления издержками, указан научно-методический инструментарий, а также выделены этапы ее реализации, выраженные в разработке трех отдельных моделей.

Ключевые слова: управление издержками, предприятия дорожного хозяйства, теория управления.

Рис.: 1. **Библ.:** 9.

Лысенко Алина Александровна – ассистент, кафедра экономики предприятия, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет (ул. Петровского, 25, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: alina77775@ukr.net

UDC 338.512

Lysenko A. A. Formation of the Concept of the Cost Management of the Enterprises of Road Economy

The article is devoted to formation of the basic theoretical positions of the concept of the cost management of the enterprises of road sector, which is based on general methodology of the theory of management. Within the developed concept have been disclosed the connections between subject and object of the cost management and the scientific-methodical tools. The stages of its implementation have been defined, expressed in the development of three separate models.

Key words: cost management, enterprises of road economy, theory of management.

Pic.: 1. **Bibl.:** 9.

Lysenko Alina A. – Assistant, Department of Enterprise Economics, Kharkiv National Automobile and Highway University (vul. Petrovskogo, 25, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: alina77775@ukr.net

В умовах економічної кризи, що супроводжується недостатніми обсягами фінансування галузей народного господарства України, у тому числі й стратегічно важливих, особливу актуальність здобувають питання формування ефективної системи управління витратами підприємств дорожнього комплексу. Господарська діяльність дорожніх підприємств безпосередньо пов'язана з використанням наявних у них ресурсів, зокрема робочої сили, засобів виробництва й сучасних технологій. Ефективність роботи підприємств дорожнього господарства значною мірою залежить від рівня управління їхніми витратами, тобто «безперервної та цілеспрямованої реалізації соціально-економічних і техніко-організаційно-технічних заходів, здійснюваних за допомогою різних методів і технічних засобів для досягнення поставлених завдань» [1].

Актуальність обраної тематики дослідження також підтверджено значною кількістю наукових праць вітчизняних й зарубіжних вчених, зокрема: А. Р. Божка [2], Ю. М. Великого [1], Г. А. Макухіна [3], Ю. С. Погорелова [3], В. В. Прохорової [1], І. А. Шапіро [4], Д. К. Шима [5] та інших.

Аналіз останніх досліджень й публікацій у сфері управління витратами підприємств дорожнього господарства, а також проведене опитування серед фахівців дорожньої галузі зазначили, що більшість підприємств та організацій на практиці застосовують систему стандарт-кост, яка в умовах України є логічним вираженням нормативного методу обліку та управління витратами. Однак більшість фахівців з управління витратами на дорожніх підприємствах вважають, що результативність такого процесу відповідає середньому рівню.

У зв'язку з цим на практиці виникає об'єктивна необхідність в удосконаленні існуючої теоретико-методичної бази управління витратами на дорожньо-будівельних підприємствах відповідно до сучасної ситуації та з урахуванням переваг і недоліків наведеного підходу.

Метою статті є формування основних теоретичних положень концепції управління витратами підприємств дорожнього господарства. Для досягнення поставленої мети в роботі було використано системний підхід, методи теоретичного узагальнення та якісного аналізу, синтезу.

Виходячи з розгляду теоретичних засад управління витратами, зокрема визначення економічної категорії «витрати», аналізу теоретичних підходів до управління ними, а також розробленої просторово-матричної структури функціонально-цільової системи управління витратами підприємств дорожнього господарства, є можливим формулювання «комплексу ключових положень або установок мислення, що дозволяють зберігати спрямованість подальшого дослідження» [6], які знайшли свій вираз в авторському концептуальному підході щодо управління витратами дорожніх підприємств, графічно представленою на рис. 1.

При цьому під концепцією будемо розуміти систему ідей, принципів, уявлень, що зумовляють мету функціонування організації, механізми взаємодії суб'єкта та об'єкта управління, характер відносин між окремими ланками його внутрішньої структури, а також необхідний ступінь урахування впливу зовнішнього середовища на розвиток підприємства [7].

Теоретичним підґрунтям формування наведеної на рис. 1 та запропонованої підприємствам дорожнього господарства концепції є загальнонаукові підходи, принципи та функції управління, що відносяться до методології управління витратами, зокрема, в основу концепції закладено системний та комплексний підходи.

Результатами використання методів теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу є:

- ✦ розвиток категоріального апарату (розмежування понять «витрати» та «затрати» підприємства, схема встановлення відмінностей між категоріями «витрати» й «затрати»);
- ✦ удосконалення класифікації витрат на основі виокремлення концепцій щодо їх управління;
- ✦ формування функціонально-цільової системи управління витратами дорожніх підприємств.

Принципи управління витратами (системності, єдиновладдя, кооперації та розподілу відповідальності, дисципліни, ініціативи, справедливої винагороди; наукового підходу в управлінні витратами тощо) є логічним наслідком застосування загальнонаукових принципів.

Принципи системності було безпосередньо розкрито при формуванні функціонально-цільової системи управління витратами дорожніх підприємств, зокрема, для встановлення взаємозв'язку й взаємозалежності між всіма елементами системи.

Принципи єдиновладдя полягає у наданні керівникам дорожніх підприємств на всіх рівнях управління витратами повноти прав у прийнятті рішень й у встановленні їх персональної відповідальності. При цьому розпорядження повинні надаватися одним керівником підприємства.

Принципи науковості в управлінні витратами передбачає: мінімізацію витрат за рахунок раціонального використання ресурсів; впровадження інноваційних методів і технологій виконання дорожніх робіт та послуг; використання нормативного методу калькулювання собівартості продукції дорожнього підприємства й обліку витрат тощо.

Для забезпечення ефективного управління та контролю за витратами на підприємствах дорожнього господарства кожному працівнику повинні бути делеговані повноваження і відповідальність за виконання робіт та послуг, тобто фахівець з управління витратами повинен дотримуватися принципів дисципліни, ініціативи, справедливої винагороди.

У свою чергу, загальні функції управління відбито в окремих функціях управління витратами – аналізі, плануванні, прогнозуванні, організації, обліку, контролі, нормуванні, калькулюванні собівартості, стимулюванні до зменшення витрат на підприємстві – які проявляються за допомогою реалізації певних елементів управлінського процесу.

Крім того, у межах теоретичного обґрунтування управління витратами на підприємствах дорожнього господарства необхідно окремо встановити зв'язок між суб'єктом та об'єктом управління витратами. З точки зору сучасної методології менеджменту, а саме – системного підходу до теорії управління різними економічними об'єктами, управління витратами представляє собою процес впливу суб'єкта управління на об'єкт такого управління, що здійснюється циклічно на основі обробки вихідної інформації згідно із загальними принципами пошуку резервів зниження витрат (принципу комплексності, принципу колективності, принципу оптимальної деталізації та ін.) та є інструментом досягнення стратегічних цілей підприємства щодо оптимального використання ресурсів з отриманням максимально можливого доходу.

Суб'єкт та об'єкт управління витратами дорожньо-будівельних підприємств представляють собою керуючу та керовану підсистему, що мають стійкі взаємозв'язки. Згідно до цього, об'єктом такого управління безпосередньо є витрати підприємства, сутність та зміст яких залежать від наукового підходу авторів до їх трактування. Суб'єктом управління виступає керівництво і спеціалісти підприємства, а також органи державного регулювання в даній сфері.

Взаємодія суб'єкта та об'єкта управління витратами дорожньо-будівельних підприємств реалізується за допомогою встановлення стійкого ланцюга комунікацій у вигляді сукупності горизонтальних і вертикальних зв'язків, що виникають під час реалізації можливих цілей управління:

- ✦ оптимізації витрат для досягнення запланованого результату діяльності підприємства;
- ✦ мінімізації загальної величини витрат у поєднанні з раціональним розміщенням виробничих ресурсів.

Науково-методичний інструментарій концепції управління витратами підприємств дорожнього господарства містить у своєму складі окремі методи, найбільш застосовуваними з яких є метод АВС і метод «стандарт-кост», що найбільш повно враховують специфіку дорожньої галузі. У подальшому зазначені методи будуть покладені в основу декомпозиційної моделі та функціональної моделі управління річними витратами на експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування.

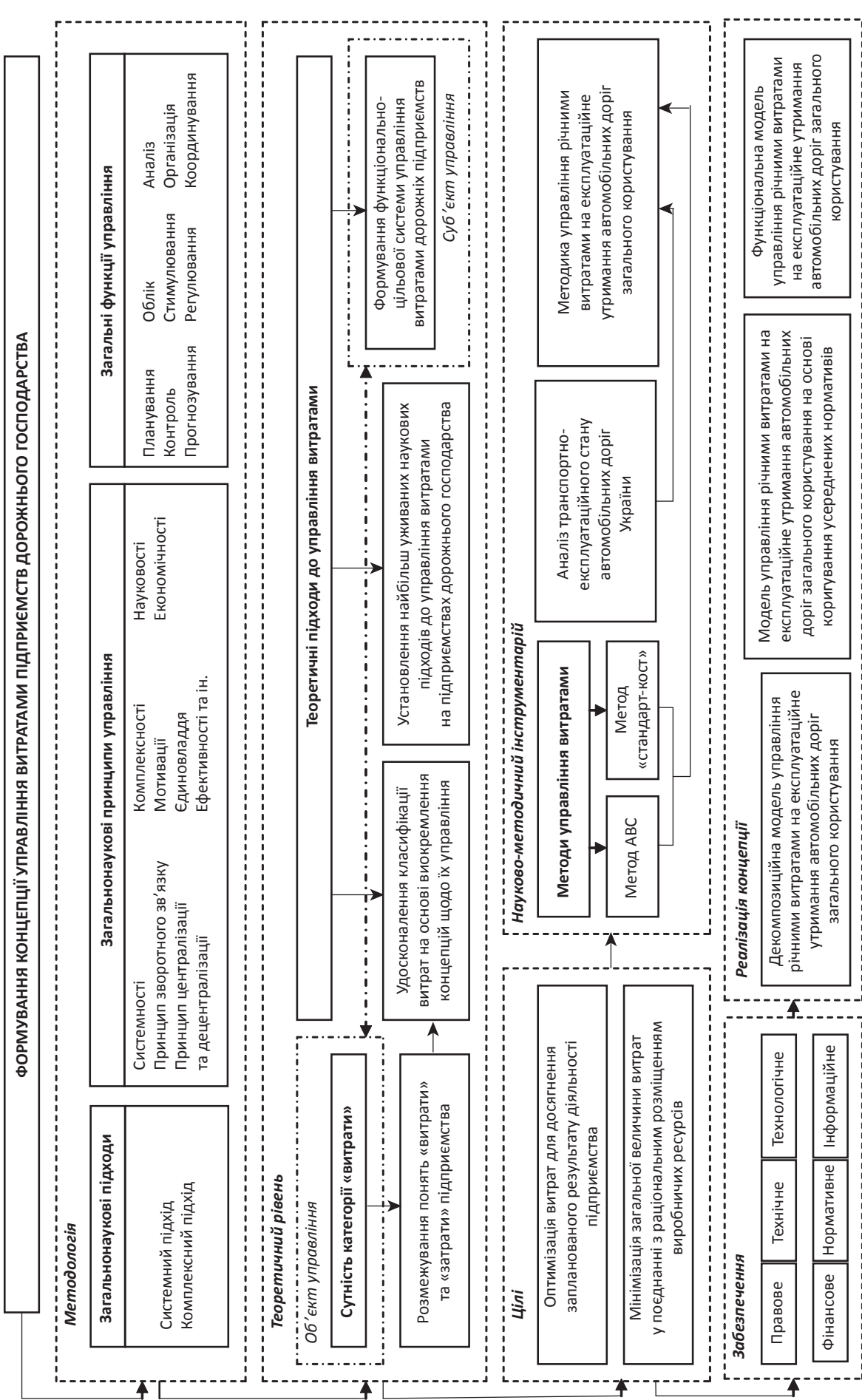

Рис. 1. Складові концепції управління витратами підприємств дорожнього господарства

У свою чергу, аналіз транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг України визначає передумови розробки моделі управління річними витратами на експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування на основі коригування усереднених нормативів.

Формування наведених вище моделей за допомогою ймовірно-статистичних і аналітичних методів та їх практичне впровадження на підприємствах дорожнього господарства є завершальним етапом означеної концепції, що базується на основних положеннях методики управління річними витратами на експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування, переважаючого порівняно з будівництвом автомобільних доріг в обсягах робіт таких підприємств. Реалізація розробленої концепції відбувається за умови достатнього правового, фінансового, нормативного, інформаційного, технічного та технологічного забезпечення.

Таким чином, зміст процесу управління витратами підприємства дорожнього господарства можна охарактеризувати як структурно-змістовний аспект управлінської діяльності, що має вираження у вигляді певної динамічної системи взаємозалежних цілісних елементів, поєднаних спільною метою оптимізації або мінімізації витрат при будівництві та експлуатації автомобільних доріг. Формування такої системи є логічним результатом використання об'єктивних економічних законів і методології управління, починаючи з розгляду економічної сутності витрат як базової економічної категорії.

У роботі [8] відмічено, що до головних особливостей формування системи управління витратами можна віднести постійний рух і зміну витрат, а також значну кількість прийомів і методів в управлінні ними. Основними компонентами системи управління витратами дорожнього підприємства виступають:

- ✦ суб'єкт управління – керівництво підприємства, фахівці з управління витратами;
- ✦ об'єкт управління – витрати дорожнього підприємства;
- ✦ управлінський вплив – цілеспрямований комплекс управлінських заходів суб'єкт управління на об'єкт управління;
- ✦ зворотні зв'язки – інформація про зміни, що відбулися в об'єкті, та їх результативність для суб'єкта управління. Саме наявність гнучкого зворотного зв'язку є запорукою ефективного управління витратами на підприємстві.

Реалізація механізму взаємодії наведених компонентів забезпечує безперервний розвиток і динамізм системи управління витратами підприємств дорожнього господарства.

До формування системи управління витратами дорожнього підприємства можна застосувати низку вимог, наведених в [9]:

- ✦ єдність методів на різних рівнях управління витратами;
- ✦ органічне поєднання витрат з високою якістю робіт і послуг;
- ✦ удосконалення документообігу;

- ✦ недопущення зайвих витрат;
- ✦ комплексний характер управлінських рішень;
- ✦ удосконалення інформаційного забезпечення;
- ✦ орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства;
- ✦ впровадження ефективних методів зменшення витрат;
- ✦ системний підхід до управління витратами.

Наведений перелік, на нашу думку, є неповним й потребує уточнення з урахуванням специфіки дорожньої галузі за такими пунктами:

- ✦ коригування існуючих нормативів матеріальних витрат при калькулюванні собівартості на роботи та послуги з будівництва та експлуатації дорожньої мережі;
- ✦ урахування вимог підрядних торгів, діючих для кожного об'єкта будівництва та експлуатації автомобільних доріг;
- ✦ побудови механізму стимулювання робітників усіх рівнів до зниження виробничих та адміністративних витрат.

Чітке дотримання переліку цих вимог дозволить керівництву підвищити ефективність фінансово-господарської діяльності, зокрема приведе до зростання рівня прибутковості і накопичення резервних коштів на розвиток виробництва і соціальної сфери підприємств дорожнього господарства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розроблена концепція є новою спробою систематизації накопиченого досвіду в сфері управління витратами на дорожньо-будівельних підприємствах, структурованою за окремими рівнями, яка визначає послідовність дій при розробці основних положень методики управління річними витратами на експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування. Реалізація процесу управління витратами дорожнього підприємства в межах розробленої концепції повинна відбуватися на комплексній основі з урахуванням його зовнішнього та внутрішнього середовища.

У подальшому дослідженні буде проведено детальний опис концепції управління витратами підприємств дорожнього господарства з конкретизацією отриманих наукових і практичних результатів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий Ю. М. Управління витратами підприємства : монографія / Ю. М. Великий, В. В. Прохорова, Н. В. Сабліна. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2009. – 192 с.
2. Божок А. Р. Деякі аспекти управління витратами на залізничному транспорті / А. Р. Божок / Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем в умовах реформування залізничного транспорту: управління, економіка і технології» 24 березня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://konferencia.detut.edu.ua/>
3. Управління затратами підприємства : [монографія] / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, Л. Ю. Хлапюнов, Г. А. Макухін. – К. : Лібра, 2007. – 320 с.

4. Шапіро І. А. Характеристика основних підходів до формування систем управління витратами промислових підприємств / І. А. Шапіро // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. – № 1 (10). – С. 263 – 270.

5. Шим Д. К. Методы управления стоимостью и анализа затрат / Д. К. Шим, Д. Г. Сигел ; пер. с англ. А. П. Калюжного. – М. : Филинь, 1996. – 344 с.

6. Коротков Э. М. Исследование систем управления: учебник / Э. М. Коротков. – М. : ДеКА, 2003. – 288 с.

7. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.

8. Давидович І. Є. Управління витратами / І. Є. Давидович. – Тернопіль : Економічна думка, 2004. – 228 с.

9. Замойська О. Удосконалення системи управління витратами / О. Замойська / Матеріали Всеукраїнської студентської інтернет-конференції 04.05.2011 «Сучасний стан, ретроспективи та перспективи розвитку економічної системи України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conf-cv.at.ua/forum/57-528-1>

Науковий керівник – д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри економіки підприємства Харківського національного автомобільно-дорожнього університету **Дмитрієв І. А.**